

Dođru bilgi doğru kaynaktan alınır...

SELÇUKLULAR TARİHİ 1

Büyük Selçuklular, Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları

Prof. Dr. Ali ÖNGÜL

ÇAMLIKA

İstanbul 2016

*Merhum babam Turan
ve annem Fatima'nın
aziz hatıralarına...*

KISALTMALAR

a.mlf.	: Aynı müellif
AÜEFD.	: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
AÜİFD.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bk.	: Bakınız
BSİT	: Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi
cvr.	: çeviren
DGBİT	: Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi
DİA	: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİFM	: Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası
Eİ.	: Encyclopaedia of İslâm
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
hş.	: Hicrî-şemsî
İA.	: İslâm Ansiklopedisi
İTED	: İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi
Krs.	: Karşılaştırmamız
Ktp.	: Kütüphane
m.	: Milâdî
mad.	: Madde
MKD	: Millî Kültür Dergisi
MTM	: Millî Tettebular Mecmuası
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
SAD	: Selçuklu Araştırmaları Dergisi
str.	: Satır
sy.	: Sayı
ŞM	: Şarkiyat Mecmuası
TAD	: Tarih Arş. Dergisi (Ankara Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.)
TD	: Tarih Dergisi
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TED	: Tarih Enstitüsü Dergisi
THİTM	: Türk Hukuk ve İktisat Tar. Mec. (İst. Üniv. Türkiyat Enst.)
TK	: Türk Kültürü
TM	: Türkiyat Mecmuası
TOEM	: Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası
trc.	: Tercüme
Trc.	: Türkçe
TSD	: Tarih Semineri Dergisi (İst. Ü. Ed. Fak.)
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTEM	: Türk Tarihi Encümeni Mecmuası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
v.d.	: ve devamı
vr.	: Varak
v.s.	: ve saire
yk.	: Yaprak
Yay.	: Yayınlayan
YAD.	: Yıllık Araştırmalar Der. (Ank. Ü. İlahiyat Fak. Türk ve İslâm Sanatları Enst.)
VD	: Vakıflar Dergisi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ XIII

I. BÜYÜK SELÇUKLULAR 1-258

Büyük Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu 1-17

Devletin Kuruluş Dönemi 1. -Selçukluların Sâmânîler ile İlişkileri 4. -Karahanlılar ve Gazneliler ile İlişkiler 5. -Horasan'a Göç ve Gazneliler ile Mücadeleler 10. -Nesâ Savaşı 10. -Telhâb zaferi ve Selçukluların İstikallerini Kazanmaları 11. -Dandanakan Zaferi 12. -Selçuklu Devleti'nin Resmen Kuruluşu 15. -Çağrı Bey Davud 16. -Musa (İnanç) Yabgu 17.

1. Sultan Tuğrul Bey 18-36

İran'daki Fetihler 18. -Türkmenlerin Anadolu Akınları 19. -Selçuklu Ordusunun Anadolu Harekâtı 22. -Hasankale Zaferi 22. -Bizans ile Barış Yapılması 24. -İbrahim Yinal'ın İlk İsyanı 25. -Tuğrul Bey Zamanında Diğer Fetihler 26. -Sultan Tuğrul Bey'in Anadolu Seferi 26. -Selçuklu Şehzâde ve Emîrlerinin Anadolu Seferleri 27. -Sultan Tuğrul Bey'in Bağdad'a Gelişi 28. -Resultekin'in İsyanı 31. -İbrahim Yinal'ın İkinci İsyanı ve Sonu 32. -Bağdad'ın İşgali, Halifenin Besâsîrî'ye Esir Düşmesi ve Kurtarılışı 33. -Tuğrul Bey'in Halifenin Kızıyla Evlenmesi 34. -Kutalmış'ın İsyanı 35. -Sultan Tuğrul Bey'in Ölümü ve Kişiliği 36.

2. Sultan Alp Arslan 37-70

Alp Arslan'ın Kutalmış ile Savaşı 37. -Alp Arslan'ın I. Kafkasya ve Doğu Anadolu Seferi 39. -Sultan Alp Arslan'ın Fars Bölgesine Seferi 43. -Sultan Alp Arslan'ın Doğu Seferi 43. -Kirman Meliki Kavurd'un İlk İsyanı 44. -Emîrlerin Anadolu Akınları 45. -Alp Arslan'ın II. Kafkasya Seferi 47. -Bizans'ın Türk Akınlarına Karşı Harekâtı 48. -Melik Kavurd'un İkinci İsyanı 50. -Emîrlerin Anadolu Akınlarına Devam Etmeleri 51. -Sultan Alp Arslan'ın Kuzey Suriye Seferi 53. -Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in Hareket Etmesi 55. -Malazgirt Meydan Savaşı 58. -Malazgirt Zaferinin Yankıları ve Sonuçları 67. -Sultan Alp Arslan'ın Mâverâünnehir Seferi ve Ölümü 68.

3. Sultan Melikşah 71-137

Melik Kavurd'un İsyanı 71. -Selçuklu Devleti'nin Doğu Sınırlarına Saldırıları 75. -Karahanlılar ve Gazneliler Üzerine Sefer 76. -Suriye ve Filistin'in Fethi 78. -Emîr Atsız'ın Mısır Seferi 80. -Emîr Atsız'ın Sonu, Tutuş'un Suriye ve Filistin'e Hâkim Olması 81. -Sultan Melikşah'ın Kirman

Selçuklular Tarihi 1

Seferi 83. -Sultan Melikşah Devrinde Anadolu 84. -Anadolu Selçukluları ile İlişkiler 85. -Süleymanşah'ın Güneydoğu Anadolu'daki Fetihleri 87. -a) Çukurova (Kilikya)'nın Fethi 87. -b) Antakya'nın Fethi 88. -Süleymanşah'ın Müslim ile Savaşı 90. -Süleymanşah'ın Tutuş ile Savaşı ve Ölümü 91. -Ebu'l-Kasım ve Büyük Selçuklu İlişkileri 92. -Kafkasya Harekâtı 94. -Ahsa ve Bahreyn Karmatîlerine Karşı Seferler 96. - a) Kıçkine'nin Seferi 96. - b) Artuk Bey'in Seferi 98. -Diyarbakir ve Çevresinin Fethi 100. -Musul Emiri Şerefüddeve Müslim'in Durumu 105. -Tekiş'in İsyanları 107. - a) Tekiş'in İlk İsyanı 107. - b) Tekiş'in İkinci İsyanı 108. -Tutuş'un Haleb'i Kuşatması 109. -Sultan Melikşah'ın Kuzey Suriye Seferi 109. -Sultan Melikşah'ın Bağdad'a İlk Gelişi 113. -Sistan'da Durum 116. -Karahanlılar'la İlişkiler 118. - a) Birinci Mâverâünnehir Seferi 118. - b) İkinci Mâverâünnehir Seferi 120. -Bâtıniler ile Mücadele 121. -Melikşah'ın Kuzey Suriye Seferinden Sonra Suriye ve Filistin 124. - Melikşah'ın Bağdad'ı İkinci Ziyareti 126. -Hicaz ve Yemen'in Zaptı 127. -Melikşah İle Nizâmülmülk Arasında Anlaşmazlık 129. -Nizâmülmülk'ün Öldürülmesi 134. - Sultan Melikşah'ın Ölümü ve Kişiliği 137.

4. Sultan Berkyaruk 141-193

Terken Hâtun-Berkyaruk Mücadelesi 142. -Bürücird Savaşı 142. -İsfahan Kuşatması 143. -Tâcülmülk'ün Öldürülmesi 143. -Terken Hâtun'un İsmail b. Yakutî ile İttifakı 144. -Melik Tutuş'un Saltanat Mücadelesi 145. -Berkyaruk Adına Bağdad'da Hutbe Okunması 148. -Tekiş'in İsyân Teşebbüsü ve Öldürülmesi 149. -Tutuş'un Aksungur ve Bozan'ı Öldürmesi 149. -Rey Savaşı ve Tutuş'un Sonu 151. -Sultan Berkyaruk'a Suikast 155. -Fahrülmülk'ün Vezirliğe Tayin Edilmesi 155. -Emîr Kürboğa'nın Musul ve Çevresini Ele Geçirmesi 156. -Arslan Argun'un İsyanı 157. -Karahanlılarla İlişkiler 159. -Muhammed b. Süleyman'ın İsyanı 160. -Emîr Kovdan (Kodan) ve Yaruktas'ın İsyanları 161. -Emîr Üner'in İsyanı 162. -Haçlı Seferlerinin Başlaması 163. -Haçlıların Urfa'ya Hâkim olması 168. -Haçlıların Antakya'ya Hâkim Olması 168. -Emîr Kürboğa'nın Antakya'yı Kuşatması 170. -Haçlıların Kudüs'e Hâkim olması 172. -Sultan Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında Saltanat Mücadelesi 172. -Mecdülmülk Balasânî'nin Öldürülmesi 173. -Muhammed Tapar'ın Halife Tarafından Sultan İlan Edilmesi 174. -Hutbenin Tekrar Berkyaruk Adına Okunması 175. -Muhammed Tapar'a Bağlı Emirlerin Berkyaruk Tarafına Geçmesi 175. -Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında İlk Karşılaşma 176. -Halifenin Veziri Amîdüddeve'nin Azli 176. -Berkyaruk ile Sencer Arasında Savaş 177. -Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında İkinci Karşılaşma 178. -Muhammed Tapar-Sencer İttifakı 180. -Hille Emîri Sadaka'nın Hutbeyi Muhammed Tapar Adına Okutması 181. -Bâtınilerin Faaliyetleri ve Onlarla Mücadeleler 182. -Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında Üçüncü Karşılaşma ve Barış Yapılması 183. -Sultan Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında Dördüncü Karşılaşma 186. -Sultan Berkyaruk ile Muhammed Tapar'a Bağlı Emirlerin Bağdad ve Çevresinde Hutbe Okutmak İçin Yaptıkları Mücadeleler 189. -Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında Beşinci Karşılaşma 190. -Berkyaruk ile Muhammed Tapar Arasında Anlaşma Yapılması 191. -Sultan Berkyaruk'un Ölümü ve Kişiliği 192.

5. Sultan Muhammed Tapar 194-232

Emîr Ayaz'ın Öldürülmesi 197. -Mengübars'ın İsyanı 198. -Musul ve Çevresinin Emîr Çavlı Sakavı'ya İktâ Edilmesi 199. -Hille Emîri Seyfüddeve Sadaka ile Mücadele 202. - Emîr Çavlı ile Mücadele, Emîr Mevdud'un Musul ve Çevresine Hâkim Olması 206. -Emîr Çavlı'nın Yeniden Fars Valiliğine Tayini 209. -Bâtınilerle Mücadeleler 211. -Bâven-

diler ile İlişkiler 214. -Haçlılarla Mücadeleler 215. -Harran Savaşı 215. -Emîr Çökürmüş'ün I. Urfa Kuşatması 216 -Emîr Çökürmüş'ün II. Urfa Kuşatması 216. -Trablussam Emîri Fahrülmülk'ün Haçlılara Karşı Sultan Muhammed Tapar'dan Yardım İstemesi 217. -Emîr Mevdud'un Haçlılara Karşı Seferleri 219. - a) Emîr Mevdud'un İlk Seferi 219. - b) Emîr Mevdud'un İkinci Seferi 220. - c) Emîr Mevdud'un Üçüncü Seferi 222. -Taberiyye Savaşı 222. -Aksungur el-Porsuki'nin Musul Valiliğine Tayini ve Haçlılarla Savaşı 224. -Tell-Dânis Savaşı 225. -Karahanlılarla İlişkiler 227. -Gaznelilerle İlişkiler 229. -Gürcülerle Mücadele 230. -Sultan Muhammed Tapar'ın Ölümü ve Kişiliği 231.

6. Sultan Sencer 233-258

Sencer'in Meliklik Devri 233. -Sencer'in Büyük Selçuklu Sultanı Olması 233. -Sencer'in Rey'e Gelmesi ve Sâve Savaşı 234. -Bâtını Faaliyetleri ve Onlarla Mücadele 237. -Sultan Sencer'e Karşı Halife Müstersid-Sultan Mahmud İttifakı 238. -Sultan Sencer'in I. Batı Seferi 239. -Karahanlılara Karşı Sefer 240. -Sultan Sencer'in II. Batı Seferi ve Dinever Savaşı 242. -Sultan Sencer'in Gazne Seferi 245. -Sultan Sencer'in I. Harezmi Seferi 246. -Katvan Savaşı 247. -Sultan Sencer'in II. Harezmi Seferi 249. -Sultan Sencer'in III. Harezmi Seferi 251. -Sultan Sencer'in Rey'e Gelmesi 252. -Selçuklu-Gurlu İlişkileri ve Gurlularla Savaş 252. -Sultan Sencer'in Oğuzlarla Savaşı 254. -Sultan Sencer'in Esirlikten Kurtulması 256. -Sultan Sencer'in Ölümü ve Tarihi Kişiliği 257.

II. IRAK SELÇUKLULARI 259-353

1. Sultan Mahmud 259-275

Mengübars'ın Öldürülmesi 260. -Melik Mesud'un İsyanı 261. -Hille Emîri Dübeys'in Faaliyetleri 263. -Melik Tuğrul'un İsyanı 264. -Gürcülerle Mücadele 266. -Vezir Sümevremî ve Emîr Cüyüş Bey'in Öldürülmesi 267. -Aksungur Porsuki'nin Irak Şihneliğinden Azli ve Musul'a İadesi 268. -Tuğrul ile Dübeys'in Irak'a Gitmeleri ve Halife ile Mücadeleleri 268. -Sultan Mahmud-Halife Müstersid Anlaşmazlığı 269. -İmâdeddin Zengi'nin Musul Valiliğine Atanması 271. -Sultan Sencer'in I. Batı Seferi ve Rey'e Gelmesi 272. -Dübeys'in Irak'taki Faaliyetleri 273. -Sultan Mahmud'un Ölümü ve Kişiliği 275.

2. Sultan Davud 276-277

Sultan Sencer'in II. Batı Seferi ve Dinever Savaşı 277.

3. Sultan II. Tuğrul 278-282

Sultan Tuğrul'a Karşı İttifak Oluşturulması 278. -Sultan Tuğrul-Melik Mesud Mücadelesi 280. -Sultan Tuğrul'un Ölümü ve Kişiliği 281.

4. Sultan Mesud 283-309

Sultan Mesud-Halife Müstersid Billah Mücadelesi 283. -Sultan Mesud-Halife Râşid Billah Mücadelesi 286. -Bizans'ın Kuzey Suriye'ye Müdahalesi ve İmâdeddin Zengi'nin Bizans-Haçlı